

PREGLED DELOVANJA KNJIŽNIC S SLOVENSKIM GRADIVOM V FURLANIJI - JULIJSKI KRAJINI

Ksenija Majovski, Narodna in študijska knjižnica, Trst

UDK 027.022(450.36=863)

Pred osemnajstimi leti je bil v Portorožu občni zbor Zveze bibliotekarskih društev Slovenije. Med pripravami nanj so tržaški knjižničarji izvedli anketo o knjižnicah, ki delujejo med Slovenci v Italiji. Žal so se o tej anketi ohranili zelo skopi podatki, ki pa vsaj glede številčnosti knjižnic lahko nudijo osnovo za delno primerjavo z današnjim stanjem. Pisec poročila o knjižničarstvu med Slovenci v Italiji, prof. Gojmir Budal, je takrat našel v Tržaški pokrajini 48 šolskih knjižnic (osnovne šole 37, nižje srednje šole 7, višje srednje šole 4), 13 društvenih, 8 župnijskih in 1 občinsko, v Goriški pokrajini 4 šolske in enako število občinskih, v Beneški Sloveniji pa 1 društveno. Takratni rezultati so v marsičem različni od slike, izhajajoče iz ankete, ki jo je Narodna in študijska knjižnica opravila v letošnjem letu. Omenjena anketa je bila sestavljena na podlagi vprašalnika, ki ga slovenska republiška matična služba letno pošilja splošnoizobraževalnim knjižnicam v Sloveniji, le da smo ga nekoliko prikrojili našim razmeram in poenostavili. Poslali smo jo 17 knjižnicam, katerih usmeritev v desetih primerih odgovarja delovanju splošnoizobraževalnih oziroma ljudskih knjižnic (biblioteche pubbliche) (Knjižnica P. Tomažič in tovariši, občinske knjižnice v Nabrežini, Zgoniku, Doberdobu, Sovodnjah, Števerjanu, Ronkah, Špetru, Knjižnica Kulturnega društva I. Trinko ter Knjižnica Damirja Feigla v Gorici); nadalje so jo prejele knjižnice štirih dijaških domov ali zavodov, dve specialni knjižnici in zaradi posebne vloge, ki jo ima med Benečani, tudi šolska knjižnica Zavoda za slovensko izobraževanje v Špetru. Namenoma smo iz tega seznama izpustili ostale šolske knjižnice v Tržaški in Goriški pokrajini, ki pa jih bomo skušali doseči ob drugi priložnosti in z nekoliko drugačnim vprašalnikom, ter osrednjo Narodno in študijsko knjižnico iz Trsta, ki je bolj poznana in katere problematika je nekoliko drugačna. Na poslani vprašalnik je v celoti odgovorilo osem knjižnic, štiri so ustno ali s pismom sporočile svoje trenutno stanje, od petih pa nismo prejeli nobenega odgovora.

Največjo stopnjo sodelovanja so pokazale knjižnice splošnoizobraževalnega tipa, katerih fond v znatni meri sestavljajo slovenske knjige in katerih delovanje je namenjeno slovenskim uporabnikom. Zato bomo najprej opisali te knjižnice, ki pokrivajo predvsem Tržaško in Goriško pokrajino, imajo najdaljšo tradicijo in tudi zagotovljene vsaj minimalne materialne pogoje za delovanje in razvoj. Šest od teh je občinskih, ena društvena (Knjižnica P. Tomažič in tovariši), Feiglova knjižnica v Gorici pa deluje kot oddelek Narodne in študijske knjižnice iz Trsta. Iz zbranih podatkov izhaja, da so obstoječe splošnoizobraževalne oz. ljudske knjižnice nastale večinoma v sedemdesetih in osemdesetih letih v občinah, ki so jih upravljali Slovenci ali pa so bile pod levičarsko upravo. Za razliko od stanja izpred osemnajstih let je na prvi pogled predvsem na Tržaškem močno upadlo število knjižnic. Mislim pa, da je zgolj številčna primerjava neprimerna, saj se je v teh letih število knjižnic res zmanjšalo, toda obstoječe knjižnice se razvijajo na trdnejših osnovah, imajo večje število uporabnikov, razpolagajo z večjo finančno močjo, delujejo redno in z vsaj nekoliko knjižničarsko izobraženim osebjem. Lahko rečemo, da skoraj povsem izginjajo društvene in župnijske knjižnice, nekakšna izposojevališča, ki so nastajale iz zagnanosti in navdušenja posameznikov, razpolagale s šibko zalogo knjig (tudi samo nekaj sto izvodov) in delovale pretežno v vaškem okolju le toliko časa, dokler niso sicer prizadevni odborniki trčili ob nepremostljive finančne, prostorske, časovne in druge ovire. Življenjska doba teh izposojevališč je bila zelo kratka (leto, dve).

Nasprotno pa imajo knjižnice, ki so nastale v zadnjih petindvajsetih letih (na Goriškem prej, na Tržaškem kasneje) trdnejšo osnovo, na kateri gradijo in se razvijajo. To lahko razberemo tudi iz odgovorov na vprašalnik: skoraj vse imajo stalno ali pogodbeno nameščeno osebje ženskega spola, ki ima opravljeno višjo srednjo šolo in v večini primerov tudi tečaj iz osnov knjižničarstva. Izjema je le openska knjižnica, ki deluje na prostovoljni osnovi.

Tedenska odprtost niha med šestimi in štirinajstimi urami, razen v primeru Feiglove knjižnice, ki je na voljo obiskovalcem 32 ur tedensko.

Ob pričujočem nizanju podatkov moramo povedati, da je primerjava obstoječega stanja z nekaterimi standardnimi določili glede prostora, izposoje, zaloge, itd., če že ne mogoča, vsaj zelo težka, ker gre za slovenske prebivalce oz. potencialne uporabnike, katerih števila ne moremo določiti. Ne bo odveč poudariti, da Slovenci v Italiji v danih razmerah odklanjamo popis prebivalstva po narodnosti in torej ne razpolagamo z osnovnimi številkami, ki bi nam v našem primeru služile za primerjavo. Obstajajo sicer ocene o številu slovenskega prebivalstva v Furlaniji-Julijski krajini tako z italijanske strani, kot s strani manjšine same; te ocene pa so si med seboj precej različne in težko

uporabne. Problem je torej v tem, da nimamo števila slovenskega prebivalstva, na katerega bi se lahko nanašali za osvetlitev učinkovitosti in stopnje razvoja naših knjižnic. Zaradi tega bomo navajali podatke take, kot smo jih dobili, in skušali iz njih izluščiti nekatera najvidnejša dejstva in smeri razvoja.

Vse knjižnice, ki so odgovorile na vprašalnik, imajo lastne prostore in razen ene tudi stalne sedeže za obiskovalce. V zadnjih letih je zaznati težnjo, da se knjižnicam zagotovijo primerno veliki in samostojni prostori. Tako so bili pred nedavnim dodeljeni knjižnici samostojni prostori v za to nalašč zgrajenih ali preurejenih stavbah v Gorici in Zgoniku, trenutno pa sta v teku gradnji dveh občinskih knjižnic, in sicer nabrežinske, ki naj bi se v kratkem preselila, in dolinske, ki jo mislijo odpreti že v letošnjem letu. Mogoče je pri načrtovanju in urejanju knjižnic še premalo izražena potreba odgovornih po pomoči strokovnih služb, ki jih nudi matica, ter upoštevanje nasvetov knjižničarjev, čeprav so v zadnjih letih tudi na tem področju vidne pozitivne spremembe.

Kaže, da je dokončno prodril koncept ureditve knjižnice po prostem pristopu s postavitvijo gradiva po skupinah UDK ali Univerzalne klasifikacije Dewey. Slednjega uporabljajo goriške občinske knjižnice, ki so vključene v krajevno mrežo knjižnic (Sistema bibliotecario del Monfalconese, Sistema biblioteca-rio Isontino). V italijanskem knjižničarstvu je namreč klasifikacija Dewey daleč najbolj razširjena, zato so ta sistem od italijanskih prevzele tudi knjižnice s slovenskim gradivom.

Glede mehanografske in tehnične opreme knjižnic lahko rečemo, da je zadovoljiva. Skoraj vse knjižnice imajo lasten telefon in kopirni stroj, vse pa pisalnega. Širi se tudi uporaba računalnika. V njej prednjačijo Goričani, ki so vključeni v obstoječe krajevne mreže knjižnic. Najbolj razširjen program je Tin-lib (3 knjižnice). Na Opčinah so za lastne potrebe sestavili program za obdelavo. Trenutno knjižnice uporabljajo oz. načrtujejo uporabo računalniške opreme predvsem za obdelavo gradiva.

Eden od pokazateljev, če je delo v knjižnici resno zastavljeno, so tudi katalogi. Danes imajo vse knjižnice svoj abecedno imenski katalog in razen v dveh primerih tudi naslovnega in stvarnega, poleg seveda obvezne inventarne knjige.

Temeljno zalogo knjižnega gradiva je 31.12.1992 sestavljalo 31.000 izvodov knjig, od katerih je približno dve tretjini v slovenskem jeziku. Precejšnja je pozornost, ki jo pri nabavni politiki posvečajo mlajšim obiskovalcem. Manj širok je izbor periodike, saj imajo obiskovalci na voljo povprečno deset naslovov tekoče periodike na knjižnico (če izvzamemo goriško knjižnico, ki jih ima 80).

Preidimo sedaj k obisku knjižnic in izposoji. Absolutne številke, ki izhajajo iz ankete, so v obeh primerih nizke. Na dom so obiskovalci odnesli približno 5.000 knjig, izposoje v čitalnici pa knjižničarji ne beležijo. V to število so seveda vključene slovenske in italijanske knjige. Čeprav v anketi ni bilo vprašanja o jeziku izposojene publikacije, je verjetno med njimi večina slovenskih. Če k temu številu prištejemo približno 6.500 letno na dom izposojenih knjig osrednje Narodne in študijske knjižnice v Trstu, ugotovimo, da te knjižnice izposodijo na dom 11.500 knjig letno. Mislimo, da ne moremo biti zadovoljni s tako nizkim številom izposojenega gradiva. Lahko bi pa v ponazoritev našeli vsaj nekaj razlogov za tako stanje: splošno je znano, da je bralna kultura v Italiji zelo nizka in v tem primeru Slovenci v Italiji odražamo vsedržavni trend, mimo dejstva, da je v zadnjih letih zelo močan vdor drugih medijev; anketirane knjižnice so relativno mlade in odprte malo ur tedensko, poglavito delo osebja je administrativne narave - za knjižničarstvo imajo ti uslužbenci le malo časa, vsekakor premalo za načrtovanje kakršnihkoli akcij, da bi bila knjiga in knjižnica prisotnejša med ljudmi; nobena redkost niso niti primeri, ko knjižnico in knjižničarsko delo pristojni organi omalovažujejo in jim služi ob raznih priložnostih le kot dokaz "aktivnosti" in "skrbi za kulturo"; včasih je tu tudi premajhna zavzetost in prodornost nas samih, ki ne znamo primerno ovrednotiti in prikazati pomena in koristnosti našega dela; bremeni nas gotovo tudi dejstvo, da se med seboj premalo poznamo, iščemo premalo stikov, premalo skupaj načrtujemo in skrbimo za prisotnost v sredstvih množičnega obveščanja. Na dlani je, da se s številkami, izhajajočimi iz vprašalnika, ne moremo hvaliti, čeprav opažamo, da so knjižnice skušale popestriti svojo dejavnost z raznimi prireditvami in pobudami. Najbolj razširjena oblika prireditev so ure pravljic oz. pobude, ki skušajo privabiti mlade bralce, sledijo srečanja z ustvarjalci, predstavitve knjig, predavanja in organizirani predstavitveni ogledi knjižnic.

Glavni finanserji tega tipa knjižnic so občine (7 primerov), v manjši meri prispevajo finančna sredstva tudi sponzorji (predvsem slovenski denarni zavodi v Italiji) in pa dežela in pokrajine. Pomoč iz matične domovine prejemajo anketirane knjižnice v Goriški in Videmski pokrajini preko novogoriške knjižnice in to v knjižnem gradivu (približno 300 naslovov letno).

Uvodoma sem poudarila, da vprašalnika nismo razdelili med šolske knjižnice, ki pa jih ni mogoče prezreti. Vsaka šola s slovenskim učnim jezikom v Furlaniji-Juljski krajini (41 osnovnih šol, 11 nižjih srednjih šol, 11 višjih srednjih šol) razpolaga z večjo ali manjšo zalogo knjig in periodike. Njihov knjižni fond je lahko kar precej obsežen in vsebinsko bogat, lahko pa ga sestavlja le par omar predvsem čtiva za obvezno šolsko branje. Čeprav imajo nekatere teh knjižnic nezanemarljiv fond, je njihovo delovanje precej težavno: italijanska šolska zakonodaja namreč ne predvideva profila šolskega knjižničarja, zato upravljajo te fondе predvsem učitelji in profesorji, ki jim

ob začetku šolskega leta dodelijo še to nalogo, kljub temu da se s knjižničarstvom nikoli niso ukvarjali. Poleg tega delujejo šolske knjižnice v najboljšem primeru v zasilnih in neprimernih prostorih (manjša sobica, hodniki). Aktivnost šolske knjižnice je torej odvisna od dobre volje in zagnanosti posameznega učitelja ali profesorja. V danih razmerah je težko govoriti o načrtni vzgoji mladih bralcev. V podobnem stanju kot šolske knjižnice so knjižnice dveh dijaških domov in dveh zavodov v Trstu in Gorici, ki pa žal niso izpolnili anket. Univerzitetnim študentom slavistike in slovenistike sta na voljo knjižnici oddelka za slovansko filologijo tržaške in videmske univerze. Na nekaterih šolah poskušajo uvesti avtomatizirano obdelavo knjižnega gradiva, čeprav večkrat ne poznajo knjižničarskega dela in problemov, povezanih z uvedbo računalnika v knjižnico.

V Trstu obstajata dve specialni knjižnici slovenskih ustanov. Vsebinsko najbogatejša je knjižnica Slovenskega raziskovalnega inštituta, ki je sestavljena pretežno iz publikacij o manjšinskem vprašanju pri nas, drugod v Evropi in v svetu. V glavnem so to knjige in periodika v tujem jeziku. Fond so na SLORI-ju gradili več kot 15 let, v zadnjih dveh letih pa so ga zaradi finančnih in prostorskih težav inštituta razstavili in ga v zabojih prenesli v Gorico, kjer čaka na boljše čase. Druga specialna knjižnica je Knjižnica Dušana Černeteta, v kateri zbirajo slovenski emigrantski tisk.

Naj ob tej priložnosti dodam, da je Narodna inštudijska knjižnica v sodelovanju z matično službo v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani v zadnjih letih priredila nekaj tečajev, da bi šolskim in drugim knjižničarjem nudila možnost osnovne izobrazbe v stroki. Nekaj knjižničarskih tečajev je priredila tudi deželna uprava, to možnost pa je izkoristilo le malo slovenskih knjižničarjev.

Slovensko knjižničarstvo v Italiji se srečuje z mnogimi problemi in vsaj v tem lahko trdimo, da nismo nobena izjema; lahko pa s kančkom optimizma rečemo, da je stanje gotovo boljše od tistega izpred osemnajstih let. Postavljeni so trdnješi temelji, na katerih graditi, knjižnice ali zametki le-teh so enakomerneje porazdeljeni vzdolž klasičnega slovenskega poselitvenega ozemlja v Furlaniji-Julijski krajini, nekatere knjižnice so dejansko postale realnost določenega območja. Najbolj kočljivo pa je stanje v Beneški Sloveniji, kjer izpolnjuje svojo funkcijo le knjižnica dvojezične osnovne šole v Špetru, čeprav obstaja zametek ljudske knjižnice pod okriljem Kulturnega društva "I. Trinko".

Knjižnice v Furlaniji - Julijski Krajini s slovenskim gradivom*

Tržaška pokrajina

1. NARODNA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA

Ul./Via S. Francesco 20, 34133 Trst

tel.040-635629

Odprtost: ponedeljek-petek: 9-19

2. KNJIŽNICA PINKO TOMAŽIČ IN TOVARIŠI

Narodna ul./Via Nazionale 51, 34016 Opčine, Trst

tel. 040-213945

Odprtost: ponedeljek, petek: 16-19

3. OBČINSKA KNJIŽNICA ZGONIK / BIBLIOTECA COMUNALE SGONICO

Salež/Sales 66, 34010 Zgonik/Sgonico, Trst

tel.040-229533

Odprtost: torek: 15-18, petek: 15-19

4. OBČINSKA KNJIŽNICA NABREŽINA / BIBLIOTECA COMUNALE AURISINA

(trenutno zaprta, ker jo bodo preuredili in preselili)

5. KNJIŽNICA DUŠANA ČERNETA

Ul./Via Donizetti 3, 34133 Trst

tel. 040-370846

Odprtost: ponedeljek-petek: 17-19

Goriška pokrajina

1. SLOVENSKA LJUDSKA KNJIŽNICA DAMIRJA FEIGLA

Ul./Via Croce 3, 34170 Gorica

tel. 0481-531733

Odprtost: ponedeljek, torek, sreda, petek: 10-17, četrtek: 13-17

2. OBČINSKA KNJIŽNICA DOBERDOB / BIBLIOTECA COMUNALE DOBERDO DEL LAGO

Osimska ul./Via Osimo 1, 34070 Doberdob, Gorica

tel. 0481-78108

Odprtost: ponedeljek, sreda, četrtek: 15-18, torek: 10-12, 15-18

3. OBČINSKA KNJIŽNICA ŠTEVERJAN / BIBLIOTECA COMUNALE
DI SAN FLORIANO DEL COLLIO

Križišče/Bivio 34, 34070 Števerjan, Gorica
tel. občine: 0481-884023

Odprtost: torek, četrtek, sobota 16-18

4. OBČINSKA KNJIŽNICA SOVODNJE OB SOČI / BIBLIOTECA
COMUNALE SAVOGNA D'ISONZO

Prvomajska/Via 1o maggio 140, 34070 Sovodnje ob Soči, Gorica
tel.: 0481-882001

Odprtost: ponedeljek, sreda, petek: 15-18

5. OBČINSKA KNJIŽNICA SANDRA PERTINIJA V RONKAH -
SLOVENSKI ODDELEK / BIBLIOTECA COMUNALE SANDRO PERTINI
- SEZIONE SLOVENA

Trg/Piazza Unita 1, 34077 Ronke/Ronchi dei Legionari, Gorica
tel.: 0481-779598

Odprtost: ponedeljek, sreda: 15.30-18.30, torek: 8.30-11.30

Videmska pokrajina

1. KNJIŽNICA ZAVODA ZA SLOVENSKO IZOBRAŽEVANJE

Ul./Via Alpe Adria 61, 33049 Špeter / San Pietro al Natisone, Videm/Udine
tel. 0432-727490

Odprtost: ob šolskem urniku

Opomba: je šolska knjižnica

2. KNJIŽNICA KULTURNEGA DRUŠTVA "IVAN TRINKO"

Ul./Via IX Agosto 8, 33043 Čedad/Cividale

tel.: 0432-731386

Odprtost: nima rednega urnika; ko so uradi odprti, si obiskovalci lahko izposojajo

3. BIBLIOTECA COMUNALE SAN PIETRO AL NATISONE

Ul./Via Centro Studi, 33049 Špeter/San Pietro al Natisone, Videm/Udine